

Ki a tudós?

EURÓPAI GAZDASÁGI INTEGRÁCIÓS KUTATÁSOK VÁLSÁGOK, BREXIT ÉS VILÁGJÁRVÁNY IDEJÉN

RESEARCH ON EUROPEAN ECONOMIC INTEGRATION IN TIMES OF CRISES, BREXIT AND A PANDEMIC

Pelle Anita

egyetemi docens, Jean Monnet professzor, Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar, Szeged
pelle@eco.u-szeged.hu

Európai integráció és a tudósok? Mi közük egymáshoz? Talán az uniós kutatás-fejlesztési támogatások – úgymint a *Horizon 2020*, 2021-től a *Horizon Europe* program, vagy a *European Research Council* grantjei – kötik őket össze? Széles körben mindenképp – azonban van a tudósoknak egy szűk csoportja, amely magát az európai integrációt kutatja: annak elméletét és gyakorlatát. És még ennek a tudóscsoportnak is egy kisebb csoportja fókuszál kifejezetten a gazdasági integráció vetületeire – mire is?

Amit ma az Európai Unióként ismerünk, hat ország együttműködéseként indult az 1950-es években, köztük a második világháború két legnagyobb európai vesztesével, Németországgal (pontosabban az NSZK-val) és Olaszországgal. Az 1957-ben létrehozott Európai Gazdasági Közösség a termékek-szolgáltatások, valamint a termelési tényezők (tőke és munkaerő) közös piacát, harmadik országokkal szemben vámuniót, kizárólagos közös kereskedelempolitikát és a közös piacon közösségi versenyszabályozást irányzott elő. Ezek óriási ambíciók voltak, tizenkét évvel a világháború vége után. Az 1992-ben aláírt Maastrichti Szerződéssel aztán létrejött az Európai Unió, vele együtt az uniós polgárság és az elsődleges jog szintjén vállalt Gazdasági és Monetáris Unió (GMU), közös pénzzel és összehangolt gazdaságpolitikákkal. A közös piac egységes belső piaccá fejlődött, közös termékstandardokkal és piacsabályozással. Ugyanezen időszakban, a rendszerváltást követően Európa „másik fele”, vagyis a miénk, megkezdte a maga csatlakozási folyamatát, majd 2004-ben tíz, 2007-ben és 2013-ban pedig újabb három tagállammal bővült az EU 28 tagállamra, 2004 óta Magyarországot is tagjai között tudva.

Az európai integráció évtizedeken keresztül képes volt beváltani a hozzá fűzött reményeket, béke és prosperitás jellemezte a kontinenst, amit a Nobel-békedíj bizottság 2012-ben méltányolt is. Az EU Nobel-békedíjának indoklása így szól: „a béke és megbékélés, demokrácia és emberi jogok több mint hat évtizedes előmozdításáért Európában” (Nobel Prize, 2012). Noha a díj elsősorban nem a gazdasági eredményeket méltatja, el kell mondani: mindehhez a gazdasági integráció fokozatos mélyülése társult, amely által folyamatosan jóléti többlet keletkezett a tagállamokban. Mégis, valamikor a szinte szélsőségesen optimista 2000. márciusi lisszaboni EU-csúcs után, az európai integráció addig töretlen fejlődését, előrehaladását különböző politikai és gazdasági fejlemények kezdték beárnyékolni, majd egyre súlyosabban fenyegetni. Mivel e sorok szerzője az európai gazdasági integrációt kutató, az integráció eddigi bő hat évtizedének több mint egyharmadát „testközelből” végig követő közgazdász, nézzük most a gazdasági vonatkozásokat.

Először is, az euró 1999-es számlapénzként való bevezetése óta a GMU építménye tökéletlen: noha a monetáris integráció és így a monetáris politika közösségi szintre került, a többi gazdaságpolitika, különösen a fiskális politika, tagállami szinten maradt, uniós szinten csupán koordinációs mechanizmusokban sikerült megállapodni, amelyek ráadásul tanácsi döntésekhez vannak kötve, nem automatikusak. Emellett az euróövezet kezdetétől fogva valódi részhalmaza az EU-nak, azaz nem minden EU-tagállam használja az eurót, noha a Maastrichti Szerződés megszövegezése idején erre az eshetőségre alig-alig gondoltak, ha egyáltalán.¹ Már előzetesen lehetett sejteni, hogy ezek a hiányosságok adott esetben – például válság idején – problémát okozhatnak – a szkeptikus hangokat azonban a politikai akarat elnyomta. Ezzel együtt, az euró első tíz éve sikertörténet volt, amit az Európai Központi Bank és más fontos intézmények 2009-ben annak rendje s módja szerint megünnepeltek – hogy aztán, szinte az ünnep „másnapján”, 2010 februárjától kezdve éveken át a globális pénzügyi válság folyamánként, részben éppen a GMU tökéletlensége miatt kialakult euróövezeti adósságválság kösse le az energiákat (Benczes, 2020). A sorozatos – előbb ad hoc, majd szisztematikusabbá váló – válságkezelési lépésekkel a valutaövezet válságállóságát sikerült megteremteni, fenntarthatósága azonban máig nem megnyugtató szintű (Pelle-Végh, 2019). Az euró azonban mindvégig stabil és értékálló valuta maradt, maga az euró soha nem került válságba.

¹ Hogy ez probléma lehet, akkor vált világossá, amikor Dánia népszavazáson kétszer is elutasította a Maastrichti Szerződés ratifikálását, majd csak egy, a GMU-ból való kivülmaradásuk jogát biztosító záradék csatolása után fogadták el azt, ami miatt a szerződés az aláírást követően csak 1,5 évvel később lépett hatályba. Az Egyesült Királyság is hasonló kivülmaradási záradékot csatoltatott a szerződéshez e ratifikációs folyamat során, Svédország pedig 1995-ös EU-csatlakozása óta nem lépett be az árfolyam-mechanizmusba.

Annak a kérdéskörnek, hogy a 2004-ben, 2007-ben és 2013-ban EU-taggá váló kelet-közép-európai országok, köztük Magyarország, hogy s mint csatlakoztak, illetve maradtak távol mind ez idáig az euróövezettől, huszonkét szerző- és két szerkesztőtársammal egy teljes kötetet szentelünk, melyen éveken át dolgoztunk (Arató et al., 2021). A téma több szempontból érdekes: egyrészt ezek a tagállamok már nem élvezik a valutaövezetből való kimaradás jogát, amellyel Dánia a kezdetektől fogva él, számukra tehát csatlakozási szerződéseik aláírása óta az euróbevezetés nemzetközi szerződéses kötelezettség. Másrészt, ha megnézzük, mely kelet-közép-európai országok vezették már be az eurót² és melyek nem³, láthatjuk: a kint-bent kérdés nem korrelál a fejlettségi szinttel, az EU-tagság időtartamával, a gazdasági fejlettséggel, de az országnak az euróövezetbe való reálgazdasági integráltságával sem. Nos, akkor melyik ország „miért kint, miért bent?” – kérdezzük meg a könyvünkben, a válaszokat horizontális témák (ügymint az euróövezeti tagság előnyei-költségei, politika, identitás, a válság hatása, üzleti szektor szempontjai, bankunió) és országtanulmányok mentén keresve. Összegző fejezetünkben arra jutunk: az euró(övezet) stabilitása vonzó lehet az egyelőre kívül maradók számára, különösen világvárvány okozta gazdasági világválság idején, illetve hosszú távon – ugyanakkor a politika meghatározó tényező marad, adott esetben gazdasági racionalitásokat felülírva (nem először az európai integráció történetében). Emellett az Európai Bizottság 2020 márciusában, a világvárványra hivatkozva felfüggesztette az európai gazdasági kormányzás keretében érvényben lévő szigorú fiskális szabályokat – talán az euróövezetbe való csatlakozást is valamennyi rugalmassággal kezelik majd. Mindenesetre a Von der Leyen-bizottság számára nem prioritás a GMU (mint elődje számára).

Az elmúlt évek másik nagy európai integrációs töréspontja a *Brexit*. Az EU-ból való kiválás gondolata *David Cameron* egykori brit miniszterelnök részéről merült fel a 2013-as választási kampány során. A *Brexit* sokéves története – amely 2021-ben utolsó fejezeteinél tart – sokak számára az elképzelhetetlen valósággá válását jelenti. A folyamat nehézsége, buktatói a gazdasági integrációval foglalkozó közgazdász számára azt mutatják: ha tetszik, ha nem, az integráció nagyrészt egyirányú utca, amelyből ha valaki kiszállna, vagy abban visszafordulna, komoly akadályokkal találná magát szembe. Nem véletlen, hogy az EU27-ek a francia *Michel Barnier*-t választották *Brexit*-főtárgyalójukká, aki 2009–2014 között belső piaci, 1999–2004 között regionális politi-

² Szlovénia 2007, Szlovákia 2009, Észtország 2011, Lettország 2014, Litvánia 2015.

³ Lengyelország, Csehország, Magyarország, Románia, valamint Bulgária és Horvátország – ez utóbbi kettő azonban 2020 júliusában belépett az euró előszobájának is nevezett árfolyam-mechanizmusba, ahol – a maastrichti konvergenciakritériumok értelmében – legalább két évet el kell töltenie egy országnak a közös pénz bevezetése előtt.

kai EU-biztos volt. A válási tárgyalások során az EU27 talán egyesek számára meglepő egységet mutatott. Fontos, hogy az Unió a legfontosabb elveivel mindvégig ragaszkodott. Ezek közül kiemelkedik a belső piac integritásának védelme, a „cseresznyézés” (angol zsargon szerint: *cherry-picking*) elutasítása. Az Egyesült Királyságnak (EK) végül 2020. január 31-én hivatalosan megszűnt EU-tagsága, de 2020. év végéig, az ún. átmeneti időszakban (transition period), tagja maradt az EU belső piacának, vámuniójának és közös kereskedelem- és versenypolitikáinak – vagyis a gazdasági integrációnak. A 2020 karácsonyán (konkrétan december 24-én délután) nyélbe ütött válási megállapodás végül vámmentes kereskedelmi övezetet hozott létre az EU és az EK között, miközben a britek végleg kiléptek az EU-s vámunióból és a kereskedelempolitikából – e téren tehát visszanyerték szuverenitásukat. Más kérdés, hogy az erősen globalizálódott világ gazdaságban, amelynek három meghatározó szereplője közül az egyik az EU (az USA és Kína mellett), mit is nyújt ez az önállóság. Az MTA Világgazdasági Tudományos Tanácsában 2019. április 3-án vitattuk meg a Brexit-kérdést (MTA VTT, 2019) – előzetesen azt képzelve, hogy a szerződés szerint eredetileg esedékes *Brexit*-nap, 2019. március 29., két évvel a kilépés jogi folyamatának megindítása után, nem fog első *no-Brexit day*-jé változni (két további hasonló által követve 2019. június 30-án és 2019. október 31-én). A teljes szétválás tehát még friss; az elkövetkező években követhetjük majd nyomon a gazdasági-kereskedelmi-befektetési kapcsolatrendszer alkalmazkodását az új helyzethez.

A 2021–2027-es új, uniós többéves pénzügyi kerettervvel összekötött *Next-GenerationEU* helyreállítási eszköz jó eséllyel az európai integráció mélyülését hozza el, hiszen nem volt még közös hitelfelvételre példa az Unió történetében, vagyis szintet lépett az európai szolidaritás. Hogyan fog ez hatni az európai gazdasági kormányzás, a GMU, a belső piac intézményeire, valamint az immáron csak 27 tagú EU világgazdasági helyzetére, szerepére? Egy biztos: az európai gazdasági integrációval foglalkozó kutatók nem maradnak ezután sem téma nélkül! És közülük a magyar kutatóknak mire célszerű fókuszálni? Például Magyarország részvételére az uniós költségvetésben és a helyreállítási eszközben, a magyar reálgazdaság európai integráltságára vagy az euróövezethez való viszonyokra – amellet, hogy továbbra is figyelhetjük, merre halad az európai integráció *Nagy Kereke*, benne egy küllőként Magyarországgal, és megfigyeléseinket lejegyezhetjük-rendszerizhetjük, hogy aztán továbbadjuk utódainknak és a teljes magyar közösségnek.

IRODALOM

- Arató K. – Koller B. – Pelle A. (szerk.) (2021): *The Political Economy of the Eurozone in Central and Eastern Europe: Why In, Why Out?* Abington: Routledge
- Benczes I. (2020): *Válság és válságrendezés a Gazdasági és Monetáris Unióban*. Budapest: Akadémiai Kiadó
- MTA VTT (2019): *Brexit felülnézetből – a Világ gazdasági Tudományos Tanács hatodik ülése*. Magyar Tudományos Akadémia Világ gazdasági Tudományos Tanács, április 3., Budapest. <https://mta.hu/vilaggazdasagi-tudomanyos-tanacs/a-brexit-felulnezetbol-a-vilaggazdasagi-tudomanyos-tanacs-hatodik-ulese-109603>
- Nobel Prize (2012): *The Nobel Peace Prize 2012: European Union*. <https://www.nobelprize.org/prizes/peace/2012/summary/>
- Pelle A. – Végh M. Z. (2019): Hogyan változott az euróövezet a kezdetek óta? *Pénzügyi Szemle*, 64, 1, 127–145. https://www.penzugyiszemle.hu/upload/documents/pelle-vegh-2019-1-mpdf_20190413134656_12.pdf